

Toespraak Job Cohen bij het NOA-symposium 'Gevlucht... en wat nu?'

30 maart 2017

Beste mensen,

Misschien herinnert u zich nog dat de jonge Pakistaanse vrouw Malala enkele jaren geleden de Nobelprijs voor de Vrede kreeg. Zij was toen 17 jaar oud. Malala werd beloond voor haar niet aflatende en indrukwekkende strijd voor onderwijs. Een strijd waar ze zelfs mee verder ging, nadat de Taliban op gewelddadige wijze had geprobeerd haar de mond te snoeren. Malala strijdt voor onderwijs, want onderwijs betekent persoonlijke ontwikkeling en de vrijheid om keuzes te maken. Dit vatte ze treffend samen met deze woorden: "Onderwijs is niet Oosters of Westers, het is menselijk."

Bij die wijze woorden sluit ik mij graag aan.

Voor vluchtelingen die in Nederland terecht komen is onderwijs vaak ook een bron van hoop, die een heleboel ellende doet vergeten. Onderwijs zorgt ervoor dat een vluchteling zichzelf hervindt en zich weer mens voelt, met zijn of haar eigen vaardigheden en mogelijkheden. Door een opleiding of studie te volgen vergroot je je kansen om een zinvolle bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en op den duur economisch onafhankelijk te worden. Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat onderwijs en werk de belangrijkste sleutels zijn voor succesvolle integratie.

Het punt is alleen, dat vluchtelingen die in Nederland zijn vaak niet eenvoudig toegang krijgen tot onderwijs en werk. Ook al willen ze nog zo graag meedoen en iets van hun toekomst maken. Veel vluchtelingen moeten een lange en moeilijke hindernisbaan door zien te komen, in modern Nederlands noemen we dat ook wel een 'obstacle run'.

Ik probeer u een voorstelling te geven van hoe deze hindernisbaan eruit ziet. Daarbij beperk ik me tot de meest in het oog springende obstakels, waar een mens amper in zijn eentje overheen komt.

Het begint al tijdens de inburgering, waarvoor de inburgeraar sinds 2013 zelf verantwoordelijk is. Hoe vind je je weg in het woud van taalaanbieders als je nauwelijks weet wat er te koop is? Hoe kom je erachter welke route het best past bij jouw capaciteiten en toekomstplannen? Dat is nog niet zo makkelijk. Op zich was de gedachte goed dat de inburgeraar zelf de regie heeft over zijn of haar toekomst, maar in de praktijk blijkt het vaak ondoenlijk om alles zelf uit te zoeken als je net in Nederland bent.

En dan zijn er de wettelijke regels die soms botsen met de praktijk. Stel, je bent statushouder, je bent geplaatst in Almelo en wilt een taal cursus voor hoogopgeleiden volgen in Apeldoorn. Dan moet je heel wat treinkaartjes kopen om taallessen te volgen. Helaas mag het inburgeringsbudget niet worden gebruikt voor de vergoeding van reiskosten. Voor wie in een lastige financiële positie zit, zoals veel vluchtelingen, is dit een groot probleem. U kunt zich dat indenken.

Vluchtelingen die de Nederlandse taal voldoende onder de knie hebben en willen studeren aan een hogeschool of universiteit, lopen ook tegen obstakels aan. Stel je voor, je droomt van een baan als advocaat en wilt Rechten studeren. Je kunt niet bij je ouders aankloppen voor financiële

ondersteuning en bent aangewezen op een bijstandsuitkering. De gemeente waar je woont verwacht dat iedereen die in de bijstand zit bereid is om ongeschoold te doen, zoals lopende bandwerk. Doe je dat niet, dan word je gekort op je uitkering. Welke keuze maak je dan?

Vluchtelingen die al zijn afgestudeerd in hun land van herkomst, lopen er hier vaak tegenaan dat hun diploma niet geldig is. Voordat ze aan het werk kunnen als ingenieur, verpleegkundige of docent, zijn ze genoodzaakt hier van voren af aan te beginnen of op zijn minst een groot deel van hun studie over te doen. Dat is een hard gelag, als je midden dertig bent en weer in de collegebanken moet aanschuiven tussen mensen van begin twintig. Bovendien moet je wennen aan het Nederlandse onderwijssysteem, dat anders in elkaar zit dan bijvoorbeeld het onderwijs in het Midden-Oosten. Van hogescholen had je nog nooit gehoord, want die bestaan niet in Syrië. Er zijn minder hoorcolleges en meer werkgroepen in Nederland. Docenten en studenten gaan op een minder formele manier met elkaar om. En, elke dag opnieuw, doe je je uiterste best om jezelf zo goed mogelijk uit te drukken in het Nederlands en te begrijpen wat er om je heen wordt gezegd. Ga er maar aan staan.

En dan kan het ook nog zijn dat je niet eens weet of je hier mag blijven. Ik sprak bijvoorbeeld iemand die in de jaren negentig uit Afghanistan is gevlucht, Fawad. Hij heeft hier dertien jaar moeten wachten op zijn verblijfsvergunning en mocht in die lange onzekere periode vrijwel niks. Uiteindelijk is hij erin geslaagd, met ondersteuning van Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, om tijdens zijn asielpcedure een Master af te ronden. Hoe Fawad erin is geslaagd om al die jaren de moed erin te houden en zich vast te klampen aan de strohalm die onderwijs heet, vind ik zeer bewonderenswaardig.

Genoeg over de hindernisbaan die veel vluchtelingen door moeten zien te komen. Daarvan heeft u inmiddels een beeld gekregen. Nu rijst de vraag wat we eraan kunnen doen om deze obstakels weg te nemen, zodat vluchtelingen gelijke kansen krijgen op scholing en werk. Ik zeg met nadruk 'we', omdat ik het beschouw als een gezamenlijke taak van overheid, onderwijs, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties om hier wat aan te doen.

Laat ik beginnen met de verharding van de toon in het publieke debat over inburgering en de voorstellen van diverse politieke partijen om het inburgeringsbeleid aan te scherpen. Die houding getuigt eerder van angst dan van een diepgeworteld vertrouwen in het open en vrije karakter van onze samenleving. Ik hoop van harte dat dit vertrouwen terugkeert, bij burgers en politici. We leven in een prachtig land dat veel te bieden heeft en veel aankan.

Dan de inburgering zelf. Wat goed zou zijn, is als gemeenten weer een grotere rol krijgen in de begeleiding van inburgeraars. Veel gemeenten willen dat ook, omdat ze snappen dat hun nieuwe stadsgenoten meer kunnen en willen dan 'steun trekken'. Waar het om gaat, is goede voorlichting, maatwerkbegeleiding en de kans om jezelf bij te scholen op je eigen niveau. Studeren met behoud van uitkering is een effectief middel dat intussen door 21 gemeenten wordt ingezet, op advies van het UAF. Zo komt de inburgeraar sneller op een passende maatschappelijke positie terecht en dat is voor iedereen beter.

Goed taalonderwijs aan inburgeraars, op alle niveaus, is iets waar de overheid meer in zou kunnen investeren. En dan bedoel ik óók de vergoeding van reiskosten van en naar het taalinstituut. Een hoopgevende ontwikkeling is dat er steeds meer taal-schakeltrajecten komen op hogescholen en universiteiten.

(Dat is een overbruggingsperiode voor aankomende studenten met een andere culturele achtergrond. Een uitstekend voorbeeld daarvan is de VASVU, een cursus voor buitenlandse studenten die niet direct toelaatbaar zijn tot een Nederlandse universitaire opleiding.) Een landelijk dekkend aanbod is er echter nog niet en daar moet snel wat aan gedaan worden. Naast de overheid zou het bedrijfsleven hier óók meer in kunnen investeren, zodat hun toekomstige werknemers sneller inzetbaar zijn.

In het hoger onderwijs en het bedrijfsleven is meer flexibiliteit nodig. En creativiteit, maatwerk. De koplopers begrijpen dat. Zij zien het potentieel van vluchtelingen én het naderende tekort aan personeel in bijvoorbeeld de ICT, de zorg en het onderwijs. Een voorbeeld is bouwbedrijf Dura Vermeer, dat een samenwerking is aangegaan met de Hogeschool Rotterdam en het UAF. Terwijl vluchtelingen een verkorte, tweejarige ingenieursopleiding volgen, biedt het bedrijf de studenten de mogelijkheid om alvast werkervaring op te doen, zodat ze daarna sneller een reguliere baan vinden.

Nog een voorbeeld.

Komende maand start in Leiden een nieuw initiatief in Leiden waarbij het UAF betrokken is: een verkorte docentenopleiding voor statushouders die al zijn afgestudeerd in wiskunde, natuurkunde of scheikunde. Tientallen mensen hebben hier al interesse voor getoond. In één jaar tijd halen de vluchtelingen hun tweedegraads onderwijsbevoegdheid, zodat ze daarna aan de slag kunnen als docent op een middelbare school.

Bij deze initiatieven vormen de capaciteiten en toekomstdromen van vluchtelingen het vertrekpunt. Er wordt op een vernieuwende manier samengewerkt tussen ketenpartners, zodat de vluchtelingen snel kunnen meedoen in de samenleving.

Een organisatie die daar alles van af weet, en die ik al een paar keer kort heb genoemd, is Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF. Dit is de oudste vluchtelingenorganisatie van Nederland, opgericht in 1948. Het UAF begeleidt vluchtelingen bij de hun studie in het hoger onderwijs en het vinden van een baan die aansluit bij hun capaciteiten. Als voorzitter van de Raad van Toezicht van het UAF ben ik op gepaste afstand betrokken bij hun werk. Ik wéét dat het UAF zeer goed werk doet en kan u van harte aanbevelen om met ze in gesprek te gaan over samenwerking, voor zover u dat nog niet heeft gedaan. Wie belangstelling heeft om mentor te worden van een vluchteling, kan daarvoor ook bij het UAF terecht.

Afsluitend geef ik u een paar overwegingen mee.

Wat niet werkt, is het verlagen van een uitkering als een inburgeraar wil studeren. Hindernissen bouwen, bestraffen. Wat wel werkt, is kansen creëren, bemoedigen, stimuleren.

Nu bevinden vluchtelingen zich hier vaak in een soort niemandsland, tussen afscheid en welkom in. Daar kunnen en moeten we met zijn allen verandering in brengen.

Dank u wel.

P.S. Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF? U kunt zich aanmelden voor de digitale nieuwsbrief via www.uaf.nl/nieuwsbrief.